



## Vode u Srbiji – Vredna blaga ili izvorišta zagađenosti?

Autorka: Emina Muminović

Iako je zagađenje vazduha preuzeo primat kada je u pitanju borba za zdraviju životnu sredinu, ne smeju se zanemariti ni ostala zagađenja koje utiču na kvalitet života građana Srbije. Otpadne vode predstavljaju jedan od najvećih i najskupljih problema zaštite životne sredine. Početkom ove godine, dočekala nas je vest da desetine hiljada kubika smeća pluta po Drini i njenim pritokama u Srbiji. Od količine plutajućeg otpada nije bilo moguće videti vodu. A šta je sa onim otpadom koji ne bode toliko oči, a možda i više zagađuje?

Kada su tokom prošle godine granice susednih država, ali i država Evrope u kojima građani često letuju, ostale zatvorene zbog pandemije COVID-19 i restriktivnih mera, mnogi su se odlučili da odmor provedu u Srbiji. Kako naša država nema izlaz na more, građani su se opredeljivali da svoj odmor iskoriste u blizini reka i jezera. „Reke su najvrednije blago koje kralji našu državu“ – glasila je jedna od reklama.

Istina, Srbija je bogata i rekama i jezerima. Samo Dunav, čija skoro petina ukupne dužine prolazi kroz Srbiju, kroz Novi Sad, Beograd, Smederevo, Golubac, Kladovo i mnoga druga mesta, ali i zaštićena prirodna područja i druge predele, stvara uslove za opstanak mnogih biljaka i životinja, i značajan je izvor pitke vode.

Dok Ministarstvo zaštite životne sredine sa ponosom ističe kako je Đerdap upisan na listu UNESCO Globalne mreže geoparkova, postavlja se pitanje - kako mi čuvamo naša najvrednija vodena blaga?

---

Slivu Dunava, odnosno slivu Crnog mora, pripada 92% ukupne teritorije Srbije. Kada se uzme u obzir da je tek 65% domaćinstava priključeno na javnu kanalizacionu mrežu, i da se manje od 10% otpadnih voda prečišćava pre ispuštanja u vodotok, da li za Dunav i dalje možemo da tvrdimo da je naše blago?

---



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte

[info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



## Kako država zagađuje svoje reke?

Otpadne vode obuhvataju sanitарne otpadne vode, otpadne industrijske vode i otpadne vode iz poljoprivrede. Neke se ispuštaju u javnu kanalizaciju, površinske vode ili zemlju i podzemne vode.

Prema [Eko-biltenu 2019](#), koji godišnje objavljuje Republički zavod za statistiku, u 2019. godini **ukupni bilans ispuštenih voda** – ne računajući vode za hlađenje koje se koriste u industriji, bio je 1.109 miliona kubika. Od toga je prečišćeno samo 94 miliona kubika – odnosno 8.5%. Ono što uliva nadu jeste da ukupna količina otpadnih voda ispuštena u sisteme javne kanalizacije u 2019. godini beleži povećanje od 3.5% u odnosu na 2018. godinu.

U 2019. godini, ispušteno je 417.724 hiljada kubika **otpadnih voda iz naselja**, dok je od toga prečišćeno 47.607 hiljada kubika. Iste godine, ispušteno je 124 miliona kubika **otpadnih voda iz industrije**, od čega je prečišćeno 46 miliona kubika.

---

Zašto su ovi podaci bitni? Oni govore o poražavajućem podatku - iz domaćinstava se prečisti oko 11% otpadnih voda, dok se iz industrije prečisti samo 37%.

---

Od toga se najviše neprečišćenih otpadnih voda ispusti u Dunav, Savu, Veliku Moravu i Nišavu. Brine i podatak da je Beograd jedina prestonica u Evropi koja sve svoje otpadne vode neprečišćene ispušta u reke.

U proteklih godinu dana, Agencija za zaštitu životne sredine dobila je 11 prijava za zagađenje vode, odnosno odstupanja od graničnih vrednosti. Havarijsko zagađenje bilo je prijavljeno za Dunav, Ibar, kanal Dunav-Tisa-Dunav, Veliku Moravu, kao i Topčidersku reku. U tim slučajevima, reke su imale i boju i miris, kao i vidljive otpadne materije.



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte

[info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



Međutim, jedini ohrabrujući podatak jeste da nijedna od ovih reka za sada nije prešla „tačku bez povratka”, odnosno nema toliki stepen zagađenosti da postane „mrtva reka“ poput Borske reke – najzagadenije reke u Evropi. U nju se osim borske kanalizacije izlivaju i teški metali zbog blizine Borskog basena, koji se kasnije ulivaju u Timok, pa u Dunav. Kako za prethodno pomenute reke ima nade, za Borsku nema, jer su ispitivanja pokazala da krije velike rezerve bakra, zlata i srebra.

Poslednji objavljeni [podaci za 2018. godinu Agencije za zaštitu životne sredine](#) govore da su u toj godini otpadne vode sadržale 109 tona cinka, 55.8 tona bakra, 16.9 tona hroma, 13.2 tona arsena, 12 tona olova, 11.6 tona nikla i njihovih jedinjenja. Agencija posebno navodi da je emisija cinka za 2017. iznosila 79 tona dok je 2015. bila 25.8 tona. Može se očekivati da se tendencija rasta nastavila i za 2020. godinu.

Bitno je napomenuti da je naučnim studijama potvrđeno da ovi teški metali imaju tendenciju da se zadržavaju u tkivima različitih vrsta riba, i da se, kada jednom uđu u prehrambeni lanac, akumuliraju u ljudskom telu. Tako nakupljeni u organizmu mogu izazvati oštećenja mozga, pluća i bubrega, razne osipe na koži i druge bolesti.

### Problem je prepoznat – a njegovo rešavanje stagnira?

U Strategiji upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije do 2034. godine istaknuto je da je zaštita voda od zagadivanja „najlošije uređena oblast u sektoru voda“. Pre četiri godine, kada je Strategija objavljena, rečeno je da je stepen izgrađenosti kanalizacionih sistema, a posebno postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, veoma nizak, kao i da je relativno dobar kvalitet voda većih vodotoka nije rezultat primene mera za zaštitu kvaliteta voda, već je posledica značajnog smanjenja industrijske proizvodnje. Međutim, i pored primećenog lošeg stanja, Strategija nema prateći akcioni plan, kojim bi se rešavao problem otpadnih voda, a i koji bi omogućio precizno praćenje napretka.



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte [info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



To je u više navrata napomenuo i Fiskalni savet, koji je i u Strateškim preporukama za budžet i fiskalnu politiku u 2020. godini upozorio na neophodnost velikih investicija u ovoj oblasti – oko 6 milijardi evra je potrebno za zaštitu voda od zagadživanja, odnosno na izgradnju i rekonstrukciju kanalizacione mreže i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Fiskalni savet je istakao i da su ključni problemi u oblasti zaštite životne sredine prepoznati u brojnim strateškim dokumentima Vlade duže od decenije, ali da je do sada „veoma malo urađeno na njihovom rešavanju“.

Istina, problem jeste prepoznat u mnogim dokumentima, ali nije dovoljno uočljiv, i kao odgovor se uvek javljao izgovor – „skupo je“.

### A šta je sa međunarodnim obavezama?

Pregovaračko poglavje 27 koje se bavi zaštitom životne sredine slovi kao najobimnije, najteže, i definitivno najskuplje. Ali ne i kao manje važno. Pre godinu dana je usvojena i Pregovaračka pozicija za Poglavlje 27, čime su stvoreni uslovi za otvaranje ovog poglavља i započinjanje neophodnih reformi u ovoj oblasti.

Godišnji izveštaj Evropske komisije za ovo poglavje istakao je da Srbija mora da se uhvati u koštač sa ovim problemom. Navodi se i da su nepročišćene kanalizacione i otpadne vode glavni izvor zagađenja, kao i da se nije napredovalo u ovoj oblasti. Ono što, kako je objašnjeno, treba da bude prioritet, jeste rukovanje i održavanje objekata za vodu i otpadne vode. Takođe, Srbija bi trebalo da preuzme standarde Direktive Evropske unije o vodama, kao i standarde povezanih direktiva koje se odnose na kvalitet vode.

Da je ovaj problem prepoznat i na nivou regionala, govori u prilog tome što je uvršten u Zelenu Agendu za Zapadni Balkan. U komplementarnom Ekonomskom i investicionom planu za Zapadni Balkan se navodi da su „održivi i pouzdani načini upravljanja vodosnabdevanjem, otpadnim vodama i odlaganjem otpada presudni za zaštitu životne sredine i zdravlja građana i mogu imati pozitivni uticaji na turizam u regionu“. Takođe je ukazano i da će glavna pažnja u Srbiji biti usmerena na sprovodenje programa ulaganja u zaštitu životne sredine koji obuhvata modernizovane projekte za prečišćavanje otpadnih voda za velike i srednje gradove.



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte [info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



Odgovornost za zaštitu životne sredine i štetu koja se pravi neprečišćenim otpadnim vodama, država nema samo prema građanima i obavezama koje je preuzela procesom pristupanja Evropskoj uniji. Preuzela je obaveze i prema Ujedinjenim nacijama da svoje politike uskladi sa Agendom 2030, odnosno sa ciljevima održivog razvoja sadržanim u ovoj Agendi.

**Cilj 6** Agende 2030 za održivi razvoj odnosi se na čistu piјaću vodu i bolje sanitарне uslove, dok se **potcilj 6.3** odnosi na unapređenje kvaliteta vode, obradu otpadnih voda i bezbednu ponovnu upotrebu.

---

Do 2030. treba unaprediti kvalitet vode smanjenjem zagađenja, eliminisati odlaganje i na najmanju moguću meru svesti ispuštanje hemikalija i materija, preploviti ideo neprečišćenih otpadnih voda i značajno povećati recikliranje i bezbednu ponovnu upotrebu na globalnom nivou.

---

Za indikatore napretka u ovoj oblasti koristi se ideo otpadnih voda koje se bezbedno prečišćavaju i ideo vodnih tела koja imaju vodu odgovarajućeg kvaliteta.

U čijoj je nadležnosti rešavanje ovog problema? Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republička direkcija za vode i Javna vodoprivredna preduzeća „Srbijavode“ i „Vode Vojvodine“ su osnovni nosioci upravljanja vodama u Srbiji, dok je prema Zakonu o vodama, lokalna samouprava odgovorna, između ostalog, i za ispuštanje otpadnih voda u javnu kanalizaciju.

Što se tiče odgovornosti kompanija, njihove obaveze propisane su Zakonom o vodama i Zakonom o zaštiti životne sredine, kao i pratećim podzakonskim aktima.

Uredba o graničnim vrednostima emisije zagađujućih materija u vodama i rokovima za njihovo dostizanje, ističe da je pravno lice ili preduzetnik koji ima postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i/ili koji svoje otpadne vode ispušta u vodotok, jezero ili javnu kanalizaciju dužno da svoje emisije uskladi sa graničnim vrednostima emisije



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte

[info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



zagadjujućih materija u vodama propisanih uredbom, po pravilu najkasnije do 31. decembra 2025. godine.

Time bi prisustvo zagadjujućih materija u vodama trebalo da bude smanjeno, ali i uskladeno sa vrednostima Evropske unije, što bi, između ostalog, dovelo i do ispunjavanja ciljeva Agende 2030 UN.

### Nije sve tako mutno

Prošlu godinu obeležilo je nekoliko značajnih vesti koje ulivaju nadu da će stvari uskoro krenuti pravim tokom. Grad Beograd i kineska kompanija CMEC pre godinu dana potpisali sporazum o saradnji u vezi sa finansiranjem istražnih i projektantskih radova za sakupljanje i prečišćavanje otpadnih voda centralnog kanalizacionog sistema Beograda. Tako će biti izgrađena prve fabrike za prečišćavanje otpadnih voda u Beogradu.

Krajem prošle godine stigla je vest da je Javno komunalno preduzeće Vodovod i kanalizacija iz Subotice, uz pomoć kredita Evropske banke za obnovu i razvoj, grantova i tehničke podrške Evropske unije i bilateralnih donatora, završilo rekonstrukciju sistema i pustilo u rad fabriku vode i pogon za preradu otpadnih voda. Ovim projektom vrednim 27 miliona evra, kanalizaciona mreža Subotice i okoline je proširena i sada je moguće obezbediti pokrivenost do 60 odsto od 140.000 stanovnika.

U isto vreme, stigla je i vest da su Zrenjanin i kompanija Metito iz Ujedinjenih Arapskih Emirata potpisali ugovor za razvoj i upravljanje postrojenjem za prečišćavanje otpadnih voda, i da je investicija procenjena na 30 miliona evra.

Ovo jeste lep pomak, ali kako bi se dostigli ciljevi Agende 2030, napredovalo u procesu evropskih integracija, ali i najbitnije – smanjio štetan uticaj na zdravlje građana Srbije i negativan ekološki uticaj na vodenu sredinu, biljni i životinjski svet koji od nje zavisi, neophodni su veći naporci.



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte [info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



## Kako dalje?

**Prva** preporuka je i najočiglednija – Vlada Republike Srbije mora da nađe političku volju da počne da se bavi ovim skupim problemom. Neophodno je da se **unaprede ulaganja u sisteme za prečišćavanje voda**. Kako rešenje ovog problema iziskuje skoro 6 milijardi evra, neophodno je privlačenje stranih investicija, ali i razvoj modela i strategija za prenos znanja u oblasti prečišćavanja otpadnih voda kako bi se smanjili troškovi i mobilisali domaći kapaciteti.

**Drugo**, kako bi se ovo postiglo, **neophodno je doneti strateška i planska dokumenta**, prvenstveno Plan zaštite voda od zagađivanja, čije donošenje je propisao Zakon o vodama, a koji još uvek nije donet. Plan bi trebalo da pokrije period od šest godina, čime bi bio usklađen sa standardima EU.

**Treće**, civilno društvo često upozorava da trenutno stanje nije dovoljno transparentno i da javnost nema pregled napretka u ovoj oblasti. Neophodno je **omogućiti veću transparentnost** u procesu rešavanja ovog problema, pogotovo u pogledu dinamike pripreme projekata i finansijskih ulaganja.

**Četvrto**, neophodna je **izmena zakona** kojem bi sredstva koje su prikupljena po osnovu naknada za zaštitu životne sredine bila iskorišćena za unapređenje stanja životne sredine i ublažavanje zagađenja.

Zakon o budžetskom sistemu Republike Srbije ukinuo je namenski karakter sredstava prikupljenih po osnovu naknada za zaštitu životne sredine, dok je Zakon o naknadama za korišćenje javnih dobara ovo potvrdio, ali i omogućio da se sredstva od naplate tih naknada koriste u druge svrhe. Na ovo je upozorila i Evropska komisija u svom prošlogodišnjem izveštaju, ali i organizacije civilnog društva.

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku za 2019. godinu, prihodi koje država ubira od aktivnosti povezanih sa zaštitom životne sredine, odnosno poreza koji se odnose na upravljanje otpadnim vodama, iznose 5.472 miliona dinara, a tekući izdaci koje ona izdvaja na ovu oblast iznose 4.426 miliona dinara, što znači da u državnoj kasi za upravljanje otpadnim vodama ostaje 1.050 miliona dinara.



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte

[info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



Međutim, u skladu sa prethodno pomenutim izmenama zakona, to ne mora značiti da će taj prihod u budžetu biti izdvojen za unapređenje stanja životne sredine

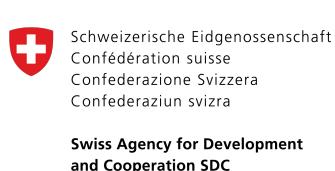
Takođe, prema istim podacima Republičkog zavoda za statistiku, u delu koji se odnosi na **investicije u oblasti upravljanja otpadnim vodama**, primećuje se podatak da država ulaže 1.381 miliona dinara. Time, **od prihoda od 1.050 miliona dinara, do ulaganja od 1.381 miliona dinara, računicom se dobija da država izdvaja samo 331 milion dinara više, što je 2.8 miliona evra** – pod uslovom da se sav prihod koji je stečen od naknada za upravljanje otpadnim vodama iskoristi i za investicije u ovoj oblasti.

Ako znamo da je Fiskalni savet upozorio da je u ovoj oblasti neophodno ulaganje od 6 milijardi evra, ovim tempom, ne računajući investicije koje nisu državne, uspećemo da dostignemo standarde EU za 2000 godina.

Na taj način **načelo „zagadivač plaća“** ne postoji u Srbiji. Princip prema kojem bi zagadivač trebalo da snosi troškove smanjenja ili eliminisanja zagadenja u zavisnosti od stepena zagadenja koje je izvršio, odnosno kada je prekoračio prihvatljiv nivo zagadenja, se ne primenjuje. Zagadivač može da plati za zagadenje ali postavlja se pitanje – gde taj novac odlazi kada država zakonom nije obavezana da isti i uloži u otklanjanje štete?

**Peto**, neophodne su subvencije države kako bi se problem upravljanja otpadnim vodama brže rešio. Naime, Balkan Green Energy News pisao je o pozitivnim primerima pravilnog upravljanja otpadnim vodama u Sloveniji, i tom prilikom je istakao da mnoge opštine subvencionisu priključak na kanalizacioni sistem ili izgradnju privatnih malih komunalnih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Zajmovi koje dodeljuje državna agencija dostupni su i privrednicima i građanima, kako za izgradnju ili rekonstrukciju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, tako i za priključenje na javnu kanalizacionu mrežu ili izgradnju malog postrojenja za prečišćavanje, po niskim kamatnim stopama. Sličan princip mogao bi se primeniti i u Srbiji, a idejna rešenja bi se mogla naći u drugim primerima.

**Šesto**, kako upozorava Evropska unija, a i lokalne samouprave i Ministarstva koja su zadužena za ovu oblast, neophodno je **jačati institucionalne kapacitete**. Postojeći kapaciteti su, kako ističu, minimalni i nedovoljni. Neophodno je unaprediti inspekcijski



Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte

[info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)



nadzor koji bi efikasnije kontrolisao primenu propisa i standarda, kao i jačanje kapaciteta lokalne samouprave. Inspektorima nedostaju baze podataka, obuke, jasnija podela nadležnosti koja se često preklapa sa nadležnostima komunalne inspekcije. Preklapanje nadležnosti istaknutije je na lokalnom nivou, jer lokalne samouprave nemaju dovoljno sredstava da zaposle inspektore za sve potrebne oblasti. Stoga je neophodno je povećati broj inspektora i jačati kapacitete inspektorski službi.

Za razliku od zagađenja vazduha, ova tema još uvek nije privukla dovoljnu pažnju javnosti. Međutim, put od trenutnog stanja do voda koje su „naše najvrednije blago“, jeste dug, skup, iziskuje dosta posvećenosti i na njemu mora ubrzano da se radi kako ne bismo dozvolili da i jedna reka postane Borska reka.

---

---

Izradu ovog dokumenta omogućile su vlade Švajcarske i Nemačke u okviru platforme *Održivi razvoj za sve* koju sprovodi Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, a kao deo projekta Reforma javnih finansija - agenda 2030. Partneri na sprovodenju platforme su Beogradska otvorena škola, Beogradski fond za političku izuzetnost, Centar za visoke ekonomski studije, Fondacija Ana i Vlade Divac, Fondacija Centar za Demokratiju i Timočki omladinski centar. Stavovi izneti u tekstu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove Vlada Švajcarske i Nemačke, kao ni Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:



Analiza je proizvedena u okviru projekta "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija kontaktirajte

[info@sdgs4all.rs](mailto:info@sdgs4all.rs)